

ҚУРБОН БЕРЕГИН

Қурбон Оллоберган ўғли¹ 1904 йил 10 декабрда Хива шаҳрида хунарманд деҳқон оиласида дунёга келган. Отаси Оллоберган Худойберган охунд ўғли асли Хонқанинг Навхас қишлоғидан бўлиб, Хивага 1902 йил кўчиб келган эди. Қурбон болалик чоғларидан кўзи меҳнатда пишди, айни пайтда бобоси Худойберган охунд(олимлик рутбаси)нинг қони тартдими илм олишни ҳам қанда қилмади. Қурбон аввал эски эски мактабда ўқиб хат-савод чиқаради. 1917-20 йилларнинг қиш ойларида Хива мадрасаларидан бирида таҳсил олади. 1920 йилнинг бошларида Хоразмда хон ҳокимияти ағдалиб унинг ўрнида шўро жумҳурияти барпо этиди. Қурбон Оллоберган ўғли аввал Урганчдаги интернатда, 1921 йил июн ойидан Хивадаги Ўлка ўқитувчиларни тайёрлаш курсида ўқишни давом эттиради.

Хоразмда шўролар ҳукумати ҳокимиятини тўлиқ ўз қўлига олишда маҳаллий ёшларни кўпроқ жалб этишга алоҳида аҳамият қаратади. Шу мақсадда большевиклар ҳукумати маҳаллий ёшларни танлаб олиб, Марказий Россия таълим даргоҳларига йўллаш бошлайди. Мазкур жараёнда Қурбон Оллоберган ўғли ҳам 1921 йилнинг август ойида Козондаги 6 ойлик ҳарбий-сиёсий мактабга ўқишга юборилади. 1922 йил январида курсни якунлаб келган Қурбон Оллоберган ўғли қисқа муддат ЧК (кейинчалик ГПУ) махфий бўлимида ишлайди. 1922 йил ёзида у кўплаб маҳаллий ёшлар қаторида яна Москвага йўл олди ва Шарқ халқлари коммунистик университетига ўқишга киради. Бироқ, оғир касалликка чалиниб, ўқишни давом эттира олмай ўша йилнинг ноябрида Хивага қайтиб келади.

Қурбон Оллоберган ўғли 1923-24 йилларда Хозарасп туман партия кўмитаси котиби лавозимида иш олиб борди. 1924 йилдан Хоразм коммунист ёшлар иттифоқи(комсомол)да ташкилотчи, Хоразм округ комсомол

¹Батафсил маълумот учун: Наим Каримов. Қурбон Берегин қисмати. Тошкент. 2006. – 112 б.

қўмитасида сиёсий оқартув бўлими мудирлари вазифаларида ишлайди. У совет миллий чегараланиш сиёсати натижасида ташкил этилган Хоразм округини шакллантиришда катта хизмат қилди. Шунингдек, 1920-24 йиллар давомида Хоразм воҳасидаги ўзбек матбуоти қалдирғочлари “Қизил Хоразм”, “Хоразм хабарлари”, “Ёшлар овози”, “Маориф”, “Ишчи товуши” сингари нашрларни кузатиб, кейинчалик ўзи ҳам шу нашрларда илк хабар ва мақолаларини эълон қила бошлаган эди.

Қурбон Оллоберган ўғли 1925-27 йилларда Хоразм округ комсомолида масъул котиб, 1927 йил августдан 1929 йилгача Хоразм округ АППО мудирлари ҳамда “Инқилоб қуёши” журналининг масъул муҳаррири лавозимларида меҳнат қилди. Айни пайтда 1923-29 йиллар давомида Қурбон Оллоберган ўғли Хоразм округ отлик аскарлар полкида сиёсий-тарғибот ишлари билан ҳам машғул бўлган. Бу эса унинг мураккаб шахсиятини англатади. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш керакки, инқилоб йилларида “қизил империя” куриш тарафдорлари ўзларининг маккорона режасини амалга ошириш йўлида минглаб маҳаллий ёшларни ўз сафларига тортган эди. Бироқ, уларнинг бир қисми кўр кўрона Марказнинг буйруғини бажарувчи кимсаларига айланган бўлса, Қурбон Берегинга ўхшаган бошқа қисми умрбод миллати ва динини қалби тубида асраб қола олди.

Қурбон Оллоберган ўғли 1929 йил августидан Ўз КП(б) МК томонидан Ўзбекистоннинг пойтахти Самарқанд шаҳрига чақириб олинади. У 1929-31 йилларда ЎзССР Маориф халқ комиссарлигида коллегия аъзоси, 1931 йил октябрь ойидан 1933 йил ноябрь ойигача Ўзбекистон давлат нашриёти бошқаруви раиси бўлди. Айни пайтда 1931 йилдан “Маданий инқилоб” газетасига ҳам муҳаррирлик қилган.

Қурбон
Берегин 1933 йил
охиридан 1935

йил октябрь ойигача ЎзССР КП(б)МҚда Маданият ва тарғибот бўлимида инструктор ва айни пайтда 1934 йил 25 майдан 14 августигача компартия “тозалаш” кампанияси бўйича республика комиссиясида масъул котиб вазифаларида иш олиб боради. 1935 йил сентябридан ЎзКП(б) МҚда маданий оқартув бўлими мудирлари лавозимларида хизмат қилди. 1935 йилда унинг ташаббуси билан ўтказилган энг яхши асарлар танловида А.Қаҳҳорнинг “Сароб” романига 2-мукофотнинг берилиши, ”панада яшаётган” А.Қодирий (“Обид кетман”), Чўлпон (“Кеча ва кундуз”) ва Р.Раҳимий (“Хоин”) пьеса ва романларининг нашрга тавсия этилиши жамоатчилик томонидан яхши кутиб олинди. Дарҳақиқат, Қурбон Берегин қаерда ишламасин, ўзидан яхши из қолдирди. У таржимон сифатида Хоразмда яшаган бошқирд ёзувчиси А.Тагировнинг “Солдатлар” қиссасини ўзбек тилига ўғирди. М.Шолоховнинг Роик таржима қилган “Очилган кўриқ” романидан ташқари, АС.Пушкиннинг “Дубровский”, “Капитан қизи”, “Бекат назоратчиси” қиссалари, А.Горькийнинг “Она”, М.Козимийнинг “Кўрқинчли Техрон” романларига муҳаррирлик қилди. Аниқ бўлмаган маълумотларга қараганда, Берегин 1924 йил январида Хоразмда рўй берган воқеалар тасвирига бағишланган роман ёзган. Унинг адабий-публицистик меросида “Маданий қурилиш вазифалари”, “Шодли кунлар” (1929), “Гражданлар урушининг тарихи тўғрисида” (1930), “Савод учун кураш” (1931) сингари китоблар, шунингдек, “Ишчилар ҳаракати”, “Ёшлар матбуоти”, “Халқ маорифи жабҳасида”, “Маданий инқилобнинг муҳим масалалари” сингари кўплаб мақолалари бор.

1937 йил 31 август - 9 сентябрь кунларида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг IV пленуми бўлиб ўтди. Пленум доирасида ташкил этилган махсус комиссия ўнлаб ёзувчиларни чийириқдан ўтказиб, уларнинг шубҳали ҳисобланган қисми уюшма аъзолигидан чиқарилди. Пленум мажлисларига раҳбарлик қилган Қурбоннинг ўзи ҳам мазкур жараёнда шубҳа остида олинади ҳамда 1937 йил 5 сентябрь куни “ёт унсур” сифатида Ёзувчилар уюшмаси аъзолигидан чиқарилиб, қамокқа олинади...

Шу ўринда воқеъликка кенгроқ тўхталиб ўтсак, 1937 йил 5 сентябрь куни ЎзССР ИИХК Загвоздин Агабековлар томонидан Қ.Берегинни қамоққа олиш учун аллақачон тайёрлаб қўйилган қарорга имзо чекди. Бу бир қарашда тасодифдек таассурот қолдиради. Аслида эса бўлган ишларнинг ҳаммаси ипидан игнасигача ИИХК томонидан ишлаб чиқилган дастур асосида кечаётган эди. Тасодифлар эса ҳар доимгидек ортиқча...

1937 йил 5 сентябрь куни Қурбон Берегин учун ордер олинди ва унинг Тошкент шаҳри, Уездная кўчаси 23-хонадонда тинтув ўтказилди. Ортидан унинг турмуш ўртоғи Онажон, қизи Қувонч (9 ёш), Муҳаббат ва эндигина 4 ёшга кирган ўғли Маратлар изиллаб йиғлаганича қолиб кетдилар.

Қ.Берегин қарийиб бир ой тинимсиз қийноқлар ортидан 1937 йил 3 октябрь куни илк сўроққа чақирилди. Энг қизиғи унга имзолатилган сўроқ баённомаси бошдан оёқ мантиқсизлик ва бўҳтонлардан иборат эди. Жумладан, Акмал Икромовнинг талаби билан Зиё Саид, Ғози Юнусларнинг асарлари саҳнага қўйилгани ва яқиндагина қамоқдан келган Ғулом Зафарийни ишга олгани, шунингдек, 1935 йил июнда ўзининг Р.Мажидий билан биргаликда тақриз ёзиб, Абдулла Қодирий, Элбек, Чўлпонларнинг асарларини нашр этгани ва муаллифларга катта-катта гонорар берганини “тан олади”.

1938 йил март ойида Абдулла Қодирий, 1938 йил 30 сентябрь куни Мўмин Усмонов, 1938 йил 3 октябрь куни Муҳиддин Турсунхўжаевлар билан ўтказилган юзлаштиришларнинг бирортаси кутилганидек ўтмади. Аксинча, томонлар ўзларига қўйилган даъволарни тўлиқ рад этди ва ҳеч қачон аксилинқилобий ташкилотда бўлмаганларини айтадилар.

Қурбон Берегиннинг айблов баённомаси аввалбошда қўйилган айбловлар ўзгармагани ҳолда имзоланди. Қурбон Берегинни ЎзССР ЖКнинг 58, 64, 63, 67-моддалари билан айбдор деб, Ёзувчилар уюшмасини Чўлпон, Қодирий, Элбек ва Раҳмат Мажидий сингари аксилинқилобчи миллатчилар билан тўлдириб юборганликда айбланади.

1938 йил 4 октябрь куни ЎзССР НКВД қошидаги машъум “учлик” суди соат 00 40 дан 01 05 гача давом этди. Қурбон Берегин суд сўнгида: “менга кўйилган барча айбловлар ёвузларча ташкил этилган бўҳтон, бошқаларнинг мен ҳақимда берган ёлғон кўрсатмаларини ҳам тушуна олмадим” деб сўзини тугатади. Суд унга отув ҳукмини эълон қилади ва ҳукм шу куннинг ўзидаёқ ижро этилади.

Сталин вафотидан сўнг илиқлик шабадаси эса бошлаган илк кунлардаёқ Қурбон Берегиннинг иши ҳам қайта кўриб чиқишга топширилди. 1937 йил у билан ишлаган, уни таниган бир қанча инсонлар қайта сўроққа тортилади. 1956 йил 20 апрель куни фрунзелик ҳамкасби Илёс Муслим (1909) Қурбон Берегин ҳақида: *“...1932-33 йиллар ЎзГИЗнинг директори эди. Мен у кишининг қўлида адабий муҳаррир бўлиб ишлаганман. Қурбон Берегин менинг наздимда тадбиркор ва чексиз зайратли инсон сифатида қолган”* дейди. Шу куни яна бир гувоҳ Касабов Сергей Григоревич (1903): *“... Берегин ўз ишининг ҳақиқий устаси эди. Унинг даврида ҳамма режасалар муттасил бажарилар эди. Чунки, у одамларнинг иқтидорини ва кучини тўғри баҳолаб сўнг вазифа берарди. Шунинг учун жамоада ҳамманинг бирдай ҳурматиغا сазовор бўлган инсон эди”* дейди.

Қурбон Берегин 1956 йил 23 июн куни СССР Олий Суди ҳарбий коллегияси томонидан оқланди.

Манба: Б.Ирзаев, Ю.Раҳмонова. Хоразм вилояти Хотира китоби (82-87 бет)